

Utbyttegrunnlaget når selskapsregnskapet avlegges etter IFRS

Forfattere: [Anne-Cathrine Bernhoft](#), [Anfinn Fardal](#) Publisert: [2/2007](#)

- Høringsutkast til veiledning for fond for urealiserte gevinster

Norsk RegnskapsStiftelse (heretter NRS) har sendt ut på høring et utkast til veiledning for fond for urealiserte gevinster. Bestemmelsen om pliktig avsetning til fond for urealiserte gevinster trådte i kraft 1. juli 2005. Bakgrunnen for innføring av bestemmelsen var at det ble gitt anledning til å anvende internasjonale regnskapsstandarder (heretter IFRS) i selskapsregnskapene. Utgangspunktet er da at når eiendeler verdsettes høyere enn anskaffelseskost, skal differansen avsettes til et fond for urealiserte gevinster. Fondet regnes som bundet egenkapital, og avsetning til fondet begrenser dermed adgangen til å dele ut utbytte.

Lovbestemmelsen og -forarbeidene gir begrenset veiledning til hvordan bestemmelsen skal forstås og anvendes. Hovedformålet med veiledningen er å fremme en ensartet fortolkning og anvendelse av lovbestemmelsen, samt å bidra med innspill til en fremtidig forskrift.

Bakgrunn og formål

EU vedtok i 2002 at IFRS skal anvendes i konsernregnskapet for alle børsnoterte foretak. Kravet ble innført med virkning fra og med regnskapsåret 2005. Gjennom EØS-avtalen ble kravet også gjort gjeldende for norske børsnoterte foretak. I Norge er det videre åpnet for bruk av IFRS i konsernregnskapene til ikke-børsnoterte foretak samt i selskapsregnskapene til både børsnoterte og ikke-børsnoterte foretak.

Selskapsregnskapet er et sentralt utgangspunkt for en rekke selskapsrettslige beslutninger. Dette gjelder eksempelvis grunnlaget for utdeling av utbytte og gjennomføring av fusjoner og fisjoner. Størrelsen på selskapets frie egenkapital er sentral i denne sammenhengen. Aksjelovene definerer hva som regnes som fri egenkapital, og ved beregningen tar man utgangspunkt i selskapsregnskapet og de regnskapsmessige størrelser som fremkommer der. Slik får regnskapsmessige vurderingsregler, gjennom påvirkningen på årsresultat, egenkapital og balansesum, betydning for de selskapsrettslige beslutninger.

IFRS har på flere områder regler for måling som fører til at balanseført verdi av eiendeler og gjeld blir forskjellig fra tilsvarende størrelser i et regnskap avlagt etter regnskapsloven og god regnskapsskikk (heretter GRS). Et regnskap avlagt etter IFRS kan derfor gi andre størrelser på årsresultat, egenkapital og balansesum enn et regnskap avlagt etter GRS. Størrelsen på selskapets frie egenkapital påvirkes som en følge av dette.

Formålet med fond for urealiserte gevinster er å motvirke effektene av ulike regler for måling og å sikre nøytralitet i utbyttegrunnlaget uavhengig av om selskapet velger norsk regnskapslov eller internasjonale regnskapsstandarder. I tillegg skal fondet sikre at urealiserte gevinster ikke deles ut.

Det er viktig å være oppmerksom på at selv om begrunnelsen for fond for urealiserte gevinster er knyttet til begrensninger i adgangen til utdeling av utbytte, får den også tilsvarende betydning for andre typer beslutninger der fri egenkapital angir rammene for beslutningen.

Virkeområde

Avsetningskravet forstås slik at det er begrenset til urealiserte gevinster som oppstår som en følge av at regnskapet avlegges i samsvar med IFRS.

Utgangspunktet er at det skal foretas avsetning til fondet i de tilfeller selskapet vurderer eiendeler eller gjeld til en verdi som overstiger anskaffelseskost. Dette kan være tilfellet når eiendeler eller gjeld vurderes til virkelig verdi, eiendeler vurderes i samsvar med prinsippet om verdiregulering, eller hvis eiendeler eller gjeld på annen måte regnskapsføres til en verdi som overstiger anskaffelseskost.

Når samtlige av de tre følgende vilkårene er oppfylte, skal det foretas avsetning til fondet:

- Det er regnskapsført en urealisert gevinst som påvirker balanseført verdi av en eiendel eller en forpliktelse.
- Den urealiserte gevinsten er ikke knyttet til markedsbaserte finansielle instrumenter som vurderes til virkelig verdi i samsvar med regnskapsloven § 5–8, pengeposter i utenlandsk valuta, balanseført forskning og utvikling, goodwill eller netto utsatt skattefordel.
- Vurderingen av regnskapsposten i IFRS-regnskapet avviker fra GRS eller en tillatt alternativ metode etter GRS.

Urealisert gevinst

Begrepet *urealisert gevinst* er definert som forskjellen mellom balanseført verdi og anskaffelseskost. Veiledningen gir en nærmere forklaring på hva som ligger i begrepet. Det legges til grunn at urealisert gevinst må forstås som en gevinst/verdistigning som ikke er realisert gjennom overføring av risiko og kontroll. Urealiserte gevinster omfatter både gevinster som er resultatførte, og gevinster som er førte direkte mot egenkapitalen.

Anskaffelseskost

Avsetningen til fondet skal være lik forskjellen mellom balanseført verdi og anskaffelseskost. Begrepet anskaffelseskost er ikke definert verken i lovtekst eller forarbeider. Veiledningen legger til grunn at anskaffelseskost skal forstås som regnskapsmessig anskaffelseskost etter IFRS, og at anskaffelseskost både ved kjøp og tilvirkning omfattes. I den grad IFRS åpner for flere alternative måter å beregne anskaffelseskost på, må det foretas et valg mellom disse. Valget må være konsistent og i tråd med formålet med avsetning til fondet.

Anskaffelseskost vil bli endret som følge av tilbakebetalinger (eksempelvis avdrag på lån), påkostninger på anleggsmidler og renteeffekter ved bruk av effektiv rente-metode for gjeldsinstrumenter.

Av- og nedskrivninger inngår ikke i regnskapsmessig anskaffelseskost, og vil følgelig ikke redusere anskaffelseskost. Som en følge av at det ikke tas hensyn til av- og nedskrivninger ved beregning av avsetningskravet, oppnås det ikke fullt ut nøytralitet i utbyttegrunnlaget sammenlignet med GRS.

Grupper av eiendeler og forpliktelser

Vurderingsenheten kan være større enn den enkelte eiendel eller forpliktelse, men det fremgår ikke av lovbestemmelsen hva som eventuelt kan inngå i en gruppe av eiendeler eller forpliktelser, eller når eiendeler eller forpliktelser kan ses i sammenheng. Vurdering basert på en gruppe av eiendeler eller forpliktelser medfører at negative differanser kan motregnes mot positive differanser, slik at fond for urealiserte gevinster totalt sett blir lavere.

Veiledningen legger til grunn at det i spørsmålet om gruppevis vurdering vil være naturlig å se hen til

valg av vurderingsenhet i andre deler av regnskapsregelverket.

Reversering av urealiserte gevinster

Fondet kan løses opp når og i den grad grunnlaget for avsetningen ikke lenger er til stede. Dette innebærer at avsetning gjort til fondet kan reversere ved:

- regnskapsmessig realisasjon
- reduksjon av balanseført verdi uten tilsvarende reduksjon av anskaffelseskost
- avskrivninger og nedskrivninger på oppreguleringer i samsvar med verdireguleringsmodellen i IFRS

Utsatt skatt

Det kan tas hensyn til utsatt skatt ved beregning av avsetningen, men det er ikke plikt til å foreta slik reduksjon. Hvis man velger å ta hensyn til utsatt skatt, vil avsetningen til fondet bli lavere, men beregningen av hvor mye som skal avsettes, vil også bli mer komplisert.

Aktuelle regnskapsposter

Her er noen eksempler på poster hvor forskjeller mellom reglene i IFRS og GRS kan medføre at det må foretas avsetning til fond for urealiserte gevinster:

- investeringseiendommer regnskapsført til virkelig verdi
- verdiregulering av varige driftsmidler til virkelig verdi – for eksempel skip
- bruk av virkelig verdi eller verdiregulering som estimert anskaffelseskost ved overgangen til IFRS
- biologiske eiendeler, som for eksempel oppdrettsfisk, som vurderes til virkelig verdi
- leting etter og evaluering av mineralressurser
- finansielle instrumenter som måles til virkelig verdi
- immaterielle eiendeler som måles til virkelig verdi

Eksempel for å illustrere anvendelsen av bestemmelsen¹

Investeringseiendommer kan etter IFRS enten regnskapsføres til virkelig verdi eller til historisk kost redusert med av- og nedskrivninger. Hvis et foretak velger å regnskapsføre investeringseiendommer til virkelig verdi, skal forskjellen mellom balanseført verdi og anskaffelseskost tilføres fond for urealiserte gevinster og blir bunden egenkapital.

	Balanse 01.01	Balanse 31.12	Historisk kost	Balanse 31.12	Virkelig verdi
Kontanter	300	320		320	
Bygg	800	790		805	
Sum eiendeler	1100	1110		1125	
Egenkapital	500	510		525	
Gjeld	600	600		600	
Sum egenkapital og gjeld	1100	1110		1125	

Det tas utgangspunkt i et foretak som etableres med anskaffelse av et bygg til 800, kontanter 300, gjeld 600 og egenkapital 500. Inntekt fra utleie av bygg utgjør 20 første året. Årlige avskrivninger ved regnskapsføring av bygget til historisk kost med fradrag for av- og nedskrivninger er 10.

Ved utgangen av år 1 er verdien av bygget 805, dvs. en verdiøkning på 5.

Velger man å legge anskaffelseskostmodellen til grunn for regnskapsføringen, vil balanseført verdi av bygget pr. 31.12 være 790, og det oppstår ingen plikt til å avsette til fond for urealiserte gevinster. Velger man derimot alternativet om bruk av virkelig verdi for investeringseiendommer, vil balanseført verdi av bygget pr. 31.12 bli 805. Denne verdien (805) er høyere enn anskaffelseskost, og det oppstår da plikt til å avsette til fond for urealiserte gevinster. I dette tilfellet blir avsetningen til fondet 5, som er differansen mellom anskaffelseskost (800) og virkelig verdi (805). Slik er det selv om egenkapitalen er 15 høyere ved bruk av virkelig verdi enn ved bruk av anskaffelseskostmodellen. Årsaken til at avsetningen til fondet er 10 lavere enn forskjellen i egenkapital, er at det ikke tas hensyn til avskrivningene.

Forenklinger og konsekvensene av disse

Plikten til å avsette til fond for urealiserte gevinster gjelder ikke for gevinster knyttet til markedsbaserte finansielle omløpsmidler når disse regnskapsføres i tråd med regnskapsloven § 5–8. Slike finansielle omløpsmidler er normalt en undergruppe av finansielle instrumenter som etter IFRS skal regnskapsføres til virkelig verdi. Unntaket fra plikten til å avsette til fond for urealiserte gevinster for denne undergruppen av finansielle instrumenter medfører at et foretak må holde oversikt over hvilke instrumenter som er omfattet av unntaket, og hvilke som det skal foretas avsetning for.

Urealisert gevinst knyttet til kursendringer på pengeposter i utenlandsk valuta er også unntatt fra plikten til å avsette til fondet. Slike poster kan for eksempel være gjeldsinstrumenter i utenlandsk valuta. For å identifisere den delen av en samlet verdiendring som skyldes valutakursen, må verdiendringen dekomponeres i urealisert verdiendring på det underliggende instrumentet og verdiendring som skyldes valutakursendringer.

Veiledningen åpner for at foretak fritt kan velge å foreta avsetning til fondet også for markedsbaserte finansielle omløpsmidler og valutakursendringer, selv om disse i utgangspunktet er unntatt fra kravet om avsetning. Velger man dette alternativet, forenkles beregningen av avsetningen, men det kan også føre til at avsetningen blir høyere enn hvis unntakene hadde blitt benyttet.

Begrensninger ved fond for urealiserte gevinster

Selv om det skal foretas avsetning til fond for urealiserte gevinster, vil ikke utbyttegrunnlaget ved bruk av IFRS bli nøyaktig det samme som ved bruk av GRS. Hvis slik likhet skal oppnås, må det utarbeides et «skyggeregnskap» etter GRS for å beregne avsetningen i IFRS-regnskapet. Videre er fondet begrenset til avsetning for urealiserte gevinster, selv om overgang til IFRS kan medføre endret regnskapsføring også på andre områder, for eksempel ulik periodisering av inntekter og kostnader/tap.

Fond for urealiserte gevinster og selskapsregnskaper som avlegges i samsvar med GRS

Aksjelovene avgrenser ikke virkeområdet for bestemmelsen til selskapsregnskaper som avlegges etter IFRS. Etter ordlyden omfattes også selskaper som avlegger selskapsregnskapet etter GRS. Det har vært diskutert hvorvidt dette innebærer at også selskaper som avlegger regnskaper etter GRS, må foreta avsetning til fondet.

Formålet med bestemmelsen var å motvirke at selskaper som anvender IFRS i selskapsregnskapene, skulle få et høyere utbyttegrunnlag enn andre selskaper, samt sikre et forsvarlig utbyttegrunnlag for alle selskaper. I forarbeidene fremgår det at «bestemmelsen vil etter forslaget ha betydning for selskaper som fører selskapsregnskap i samsvar med internasjonale regnskapsstandarder.

Avsetningskravet vil etter forslaget ikke ha betydning for selskaper som fortsatt fører selskapsregnskap etter de øvrige bestemmelsene i regnskapsloven». Den norske Revisorforening og Finansdepartementet har i uttalelse av 23. januar 2006 og i brev av 26. januar 2006 lagt til grunn at bestemmelsen ikke vil medføre krav om avsetning til fondet for foretak som avlegger regnskap etter GRS. Denne forståelsen er også lagt til grunn i høringsutkastet til veiledning.

Videre utvikling?

Regnskaper som avlegges etter GRS, er etter dagens tolkning av bestemmelsen ikke omfattet av kravet til avsetning til fondet. International Accounting Standards Board (IASB) arbeider med en standard for små- og mellomstore foretak (IFRS for SME). NRS vil legge løsningene i denne standarden til grunn ved utviklingen av god regnskapsskikk, og en slik standard vil på noe lengre sikt være grunnlaget for norske regnskapsstandarder. En konvergering mot IFRS for foretak som avlegger regnskap etter GRS, vil kunne medføre at fond for urealiserte gevinster også blir aktuelle for disse.

Lovteksten og forarbeidene besvarer ikke alle de spørsmål som trolig vil oppstå når bestemmelsen skal anvendes i praksis. Veiledningen bidrar imidlertid til å avklare mange spørsmål. Finansdepartementet arbeider nå med en forskrift til bestemmelsen, og denne forventes å gi ytterligere avklaring på forståelsen av bestemmelsen. Det er imidlertid grunn til å tro at mange spørsmål først vil finne sin løsning ved praktisk anvendelse av bestemmelsen, veiledningen og forskriften.

Appendix

Asl § 3–3 a Fond for urealiserte gevinster

Selskapet skal ha et fond for urealiserte gevinster. Dersom selskapet vurderer eiendeler til virkelig verdi, skal det sette av til fondet en positiv differanse mellom balanseført verdi av hver enkelt eiendel eller gruppe av eiendeler og deres anskaffelseskost under hensyn til effekten av utsatt skatt. Dette gjelder tilsvarende ved vurdering av gjeld til virkelig verdi. Selskapet skal avsette til fondet på samme måte som etter annet punktum dersom det ved verdiregulering eller på annen måte regnskapsfører eiendeler til en verdi som overstiger anskaffelseskost.

Plikten til å avsette til fond for urealiserte gevinster omfatter ikke differanser etter første ledd knyttet til vurdering av:

- 1. finansielle instrumenter i samsvar med regnskapsloven § 5–8,
- 2. pengeposter i utenlandsk valuta,
- 3. eiendeler som nevnt i § 8-1 første ledd nr. 2,
- 4. andre poster når det er fastsatt i forskrift gitt av departementet.

Fondet kan løses opp når og i den grad grunnlaget for avsetningen ikke lenger er til stede.

Departementet kan i forskrift gi regler om beregning av differansen etter første ledd.

Noter

- 1: Eksempelet er hentet fra høringsutkastet til veiledning.

Litteratur

- Høringsutkast til Veiledning for fond for urealiserte gevinster, NRS, januar 2007.

- *Årsregnskap 2005 og fond for urealiserte gevinster, DnRs sirkulære 2006-5.*
- *Fond for urealiserte gevinster – enkelte avklaringer, Brev fra Finansdepartementet 26. januar 2006.*
- *NOU 2003:23 Evaluering av regnskapsloven.*
- *Ot.prp. nr. 39 (2004–2005), Evaluering av regnskapsloven.*
- *Inst.O. nr. 67 (2004–2005), Evaluering av regnskapsloven.*
- *Norsk RegnskapsStiftelse – Strateginotat 2005, revidert november 2006.*